Dr hab. Olena Duć-Fajfer
Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej
Uniwersytet Jagielloński

Sposoby imersyjnego uczenia języka mniejszościowego w grupach mieszanych – na przykładzie uczenia języka łemkowskiego na UP w Krakowie

I Podanie planu całości

Najpierw wskażę efekty, krótko pokazując model studiów i zasady ich funkcjonowania

Pokażę fragmenty filmu, w którym wypowiadają się studenci i absolwenci filologii

Przeczytam fragmenty wypowiedzi studentów i absolwentów

Wskażę, jakimi metodami doszłam do tych efektów

II Filologia łemkowska, co to za model studiów, jak się zmieniał, jakie dawał możliwości

- od 2001 (1 rocznik 2001-2006 – zaczynało 12 6/6, skończyły 2 - Polka i Łemkini)

II rocznik (2004-2009 – zaczynało 14 9/5) skończyły 3 – 2 Łemkinie i Polka)

III rocznik (2007-2012 – zaczynało 43 1 Łemko, 7 odpadło ze względu na absurdalną rekrutację, skończyło 8 – sami Polacy, jedna identyfikująca się z Łemkami)

IV rocznik (2009-2012- zaczynało 19, skończyło 6 – 2 Łemkinie, które uaktywniły tożsamość w trakcie studiów)

V rocznik (2011-2013 – zaczynało 23 – rezygnacja wszystkich w 4 semestrze – sami Polacy)

VI rocznik (2014 – zaczynało 3, jest aktualnie 2 – całkowicie nastawieni na język łemkowski)

- absolwenci, czym się zajmują

Wykaz absolwentów specjalności łemkowskiej na UP w Krakowie, którzy aktywnie wykorzystują nabytą wiedzę łemkoznawczą w swych działaniach profesjonalnych służących zachowaniu i rozwojowi kultury łemkowskiej

Irena Hutyriak – nauczycielka języka łemkowskiego w szkole w Bodakach, korektorka tekstów łemkowskojęzycznych, autorka artykułów do czasopism łemkowskich

Damian Trochanowski – redaktor naczelny Radia lem.fm

Helena Duć – zatrudniona w projekcie NPHR – rewitalizacja tradycyjnego słownictwa i muzyki łemkowskiej (słownik, nagrania muzyki rdzennej), korekty, tłumaczenia, transkrypcja nagrań dźwiękowych, praca jako praktyczny znawca języka łemkowskiego w wielu projektach krajowych i zagranicznych

Barbara Duć- nauczycielka języka łemkowskiego w szkołach w Uściu Gorlickim, Gładyszowie, Gorlicach, przygotowuje podręczniki do języka łemkowskiego zatrudniona w projekcie NPHR – rewitalizacja tradycyjnego słownictwa i muzyki łemkowskiej (słownik, nagrania muzyki rdzennej), korekty, tłumaczenia.

Anna Rydzanicz – nauczycielka języka łemkowskiego w szkole w Brunarach i Hańczowej, tłumaczka, korektorka tekstów

Monika Tylawska – dziennkarka Radia lem.fm, tłumaczka, zatrudniona w projekcie NPHR – rewitalizacja tradycyjnego słownictwa i muzyki łemkowskiej (słownik, nagrania muzyki rdzennej), zatrudniona w grancie Prof. Achima Rabusa z Uniwersytetu w Jenie (Korpus mówionego języka rusińskiego) – badania terenowe, zbieranie słownictwa

Anna Maślana – doktorantka na Wydziale Filologicznym UJ, łemkoznawczyni, , zatrudniona w projekcie NPHR – rewitalizacja tradycyjnego słownictwa i muzyki łemkowskiej (słownik, nagrania muzyki rdzennej), zatrudniona w grancie Prof. Achima Rabusa z Uniwersytetu w Jenie (Korpus mówionego języka rusińskiego) – badania terenowe, zbieranie słownictwa, zatrudniona w grancie dr Justyny Olko z UW – Rewitalizacja zagrożonych języków: nahuatl, wilamowski, łemkowski, tłumaczka, korektorka, autorka tekstów łemkowskojęzycznych, prowadzi zajęcia ze studentami specjalności łemkowskiej na UP

Marta Watral - doktorantka na Wydziale Filologicznym UJ, łemkoznawczyni, , zatrudniona w projekcie NPHR – rewitalizacja tradycyjnego słownictwa i muzyki łemkowskiej (słownik, nagrania muzyki rdzennej), zatrudniona w grancie dr Justyny Olko z UW – Rewitalizacja zagrożonych języków: nahuatl, wilamowski, łemkowski, tłumaczka, korektorka, autorka tekstów łemkowskojęzycznych, prowadzi warsztaty ze studentami specjalności łemkowskiej na UP

Wszystkich dotychczasowych absolwentów kierunku filologia rosyjska z językiem rusińsko-łemkowskim jest 19.

Dla porównania – ostatnio na IV Kongresie Języka Rusińskiego w Preszowie ogłoszono, że w ciągu ostatnich 10 lat, od kiedy istnieje na Uniwersytecie Preszowskim Instytut Rusińskiego Języka i Kultury, absolwentami prowadzonych studiów w zakresie języka i kultury Rusińskiej zostało 10 osób.

III Pokazanie fragmentów filmu z komentarzem

IV Przeczytanie fragmentów wypowiedzi

V Jakim sposobem uzyskuje się takie efekty

Nie tyle będę mówić o metodach *sensu stricto,* co o pewnych zasadach, jakie wprowadziłam, by uzyskać efekt, jaki ma mieć ta forma uczenia –

mianowicie uczenia języka ojczystego dla mniejszości. Jak spowodować, by dla niełemkowskich studentów funkcjowowało to uczenie jak uczenie języka łemkowskiego. Zmieniam tożsamość??? Zmieniam formę uczestnictwa językowego, bycia w języku – zagłębienia w języku

1.Wyłączność języka łemkowskiego - jedyne pierwsze zajęcia z językiem polskim i komunikat, że od drugich zajęć język polski znika – niedowierzenie, ale konsekwencja humorystycznego traktowania wszelkich sytuacji – „w jakim cudzym języku rozmawiacie, nie rozumiem – możecie rozmawiać między sobą, ale po łemkowsku, spóźnienie – usprawiedliwione tylko po łemkowsku, nieobecność też, zwolnienie też, itd. – maile, sms-y.
- jak sobie radzą – jeśli grupa mieszana – każdy otrzymuje opiekuna, który mu pomaga, praca w grupach, dialogi, kiedy nosiciel języka pomaga językowo, razem pracują koncepcyjnie, ale często tę wspólnie przygotowywaną wypowiedź prezentuje ten, który dopiero raczkuje – dużo radości, zabawy (wypowiedź Semana)

„moje wspomnienia z tamtego okresu odnośnie prowadzenia zajęć przez panią Olenę Duć-Fajfer są jak najbardziej pozytywne i przypominają się wspaniałe chwile. Nasza grupa nie była liczna, z tego co pamiętam było nas dwanaścioro. Sześciu Polaków i sześcioro Łemków. Nie było między nami podziału, że Ty jesteś taki, a Ty taki. Pamiętam jak dziś, że pani doktor na pierwszych zajęciach starała się abyśmy my Polacy (nie mający kontaktu wcześniej z językiem i kulturą łemkowską) nie czuli się zagubieni na pierwszym roku i mieliśmy swoich „opiekunów" kolegów, studentów, Łemków. Te znajomości i przyjaźnie przetrwały po dziś dzień. Oni nam pomagali w odrabianiu prac domowych, w gramatyce, w pisaniu opowiadań, pomagali nam się jak najszybciej dostosować, wspólnie spędzając czas i rozmawiali z nami po łemkowsku cały czas. Dlatego też ten sposób nauczania pani doktor był bardzo owocny."

Uczą się wierszyków, rymowanek, czerpią frazy z tych tekstów (najczęściej wesołych), bawią się nimi. Szukają w internecie, pytają kolegów, znajomych, chcą się popisać, wesoło

2. Stworzenie atmosfery bliskości, rodzinności po łemkowsku, jak w rodzinnym środowisku łemkowskim – zwracam się do studentów po imieniu – łemkowskim imieniu (one stają się dla nich ich imionami właściwymi – Seman zawsze mówił, że ma na imię Seman, a jego howedo-przezwisko to Wojtek). Imiona albo lemk. Wersje ich właściwych imion (jeśli są) lub stare, oryginalne imiona łemkowskie. Każdy określa swój dzień urodzin, zaznaczamy w kalendarzu i ktoś w imieniu grupy składa życzenia – śpiewamy „Mnohaja lita". Urządzamy święta – Mikołaja, Wigilia, Wielkanoc – prezenty, życzenia.
Oni do mnie oficjalnie – p. doktor/profesor, ale między sobą – teta, Olena, mama

3. Stworzenie atmosfery wyjątkowości i wspólnotowości – tworzą swoje grupy dyskusyjne, strony np. „łemkowski jest super", zapraszają absolwentów, prowadzą kronikę, stronę intenetową. Studenci starszych lat witają I rok, przygotowują im niespodzianki, mówią, dlaczego ta specjalność jest wyjątkowa. Potem otrzęsiny, jubileusze.
W chwilach zagrożenia mobilizują się – proszą o więcej zajęć, o egzaminy, jeśli się im redukuje, starają się pokazać, że są lepszymi studentami, na wigiliach instytutowych są najbardziej widoczni, zawsze na dni otwarte są bardzo dobrze przygotowani – angażują się w rekrutację – Nastka jeździła po szkołach. Petro z Karoliną poszli z własnej inicjatywy na targi nauki, na zabawach rozdawali wykonane przez siebie ulotki – udzielają wywiadów w mediach.
Co powoduje takie z**aangażowanie,** że choć jest ich kilkoro – spotyka się głosy, że dominują? Poczucie, że są zagrożeni, marginalizowani, lekceważeni,

ograniczani – czyli poczucie **typowe dla mniejszości i mobilizacja jako elit, osób odpowiedzialnych**
Jak to się uzyskuje?

4. Myślenie i odbieranie świata z perspektywy mniejszościowej –
***** z wyłącznością używanego języka łemkowskiego pojawia się **i łemkowskie myślenie.** Dobór tekstów – wyrażający łemkowski „Ból", „biedę materialna, bogactwo duchowe, pejzażowe", makrotraumę wysiedleńczą. Teksty te czyta się, komentuje, omawia komparatystycznie z przywołaniem paralelnych tekstów polskich, ale też angielskich. Potem pisze się podobne teksty, tzn. o podobnym zabarwieniu i napięciu emocjonalnym. Teksty **poglądowo-emocjonalne** – typu ***Пempo i Bampa,*** teksty **pamięciowo-emocjonalne** – typu ***Mniejszość w warunkach zagrożenia – Pamiętniki Łemków***
***** Przy zajęciach z historii i kultury mówienie, że będzie omawiania zagadnień i tekstów z **łemkocentrycznej perspektywy**. Zwykle porównuje się stanowiska i perspektywy centrowe, ukazując, jak to inaczej wygląda perspektywy łemkowskiej, gdzie są punkty sporne, gdzie niekonsekwencje, braki faktograficzne, naciąganie ideologiczne, ideologemy

- Uzyskanie empatii i emocjonalnego oswojenia i przyswojenia – odczuwanie po łemkowsku – teksty literackie, wskazywanie na istotę dyskursu mniejszościowego

5. Wyjazdy terenowe

***** spotkania z ludźmi znanymi jak autorzy tekstów – **ciepła bliskość** – to nasi studenci, odczucie obligacji i nadziei wiązanej z wykształconymi na filologii Łemkami – czują, że stają się częścią wspólnoty, do której inni nie mają dostępu,

ale też, że liczy się na nich, na ich zaangażowanie, pracę – prośby o pisanie artykułów, zaproszenie do łemkowskiego radio, wstępowanie do organizacji,

- Spotkanie ze zwykłymi ludźmi – **dostąpienie wspólnoty**, duma, że potrafią z nimi mówić po łemkowsku i dzięki temu oni ich traktują jako swoich. To jest najlepsza wg ich relacji – część wyjazdów.

6. Integracja z młodzieżą łemkowską

Jeżeli grupy mieszane, to wspólnie z kolegami. Jeśli wyłącznie polskie (ostatnio) – sami, poprzez początkowe spotkania, znajomości, które aranżujemy np. podczas otrzęsin. Potrafią mieć **krytyczny dystans do postaw młodzieży**, która się asymiluje, nie angażuje w poznawanie i doskonalenie języka, do swojej tożsamości ma podejście rozrywkowe, atrakcjonistyczne. Dyskutujemy na zajęciach te kwestie, pojawia się głęboka świadomość zagrożeń i myślenie o zapobieganiu im.

7. Poziom języka – korekta, samokorekta, korekta Łemków, korekta wykładowcy, poprawianie tekstów drukowanych, wyłapywanie w nich polonizmów. Duma z umiejętności, staranie się, wgłębianie w niuanse,

8. Uczenie holistyczne – Bergier – odwołanie do ich doświadczeń wiejskości, wolności, tożsamości, wkorzenienia w miejsce, wartości, skojarzenia z własnymi miejscami bliskimi, dotarcie do poziomu przedracjonalnego, intuicyjnego, emocjonalnego – **Petro, mówienie przed egzaminem z rosyjskiego po łemkowsku. Frozka o przedświątecznym śpiewaniu kolęd, Sawechta o odstresowaniu na łemkowskim.**

9. Performatywność – jak najszersze używanie języka. Umiejętność działania nim – **język otwiera drzwi, otwiera serca** (przykład Petra, który robił badania terenowe – nieufni, a potem nie chcą wypuścić). Wypowiedzi w audycjach-

sprawczość – znasz język – zaproszenie do współpracy w lem.fm. Publikacje w „Roczniku” , w „Besidzie”, wiadomo, że te teksty później używane w celach ćwiczeniowych, w szkołach – **poczucie sprawczości i sensu**

(studenci siedzieli przed egzamnem z rosyjskiego i rozmawiali po łemkowsku) – oni dwoje, sytuacja uczelniana